Malgrat i des Conills alberguen la subespècie *Podarcis lilfordi hartmanni* (Wetsttein, 1937), emparentada amb *Podarcis lilfordi toronis* (Hartmann, 1953), pròpia de la pròxima illa del Toro, on hi ha una població molt escassa però ben diferenciada des del punt de vista genètic. A sa Dragonera, al sud-est de Mallorca, hi ha una de les poblacions numèricament més abundants de la sargantana balear, adscrita a la subespècie *Podarcis lilfordi gigliolii* (Bedriaga, 1879).

La resta de la costa mallorquina no alberga sargantanes balears, si exceptuem el gairebé inaccessible illot del Colomer, a la costa nord-oest de tramuntana, on habita una de les races geogràfiques més interessants, *Podarcis lilfordi colomi* (Salvador, 1979). Es tracta d'una forma melànica amb una elevada variabilitat genètica i tota una sèrie de característiques que la conformen com la població potser més representativa de com van poder ser les sargantanes balears que habitaven a l'illa de Mallorca abans de la seva completa extinció. Per acabar, cal indicar l'existència d'una població melànica introduïda a l'illa de sa Porrassa, a la badia de Palma, a partir d'individus procedents de Cabrera.

Sargantana de les Pitiüses

***Podarcis pityusensis* (Boscà, 1881)**

La sargantana de les Pitiüses posseeix poblacions més o menys fragmentades a les illes d'Eivissa i Formentera, i en 42 illots costaners. A més, s'han verificat nombroses introduccions d'aquesta espècie en unes quantes localitats de les Balears, com a Cala Rajada, a Mallorca, i a les antigues muralles de la ciutat de Palma, on hi ha una població relativament estable. També va ser introduïda a ses Illetes, a la badia de Palma. Un dels illots costaners d'Eivissa, es Dau

Formentera i tota una sèrie d'illots entre aquesta illa i Eivissa, comparteixen la subespècie *Podarcis pityusensis formenterae*. B. TERRASA

La sargantana de les Pitiüses posseeix una cridanera lliurea dorsal amb taques negres irregulars sobre un fons verd brillant. V. PÉREZ-MELLADO

gran, posseeix també sargantanes introduïdes el 1930 per Martin Eisentraut a partir d'individus procedents de l'illa d'Eivissa i de s'Escull Vermell, davant la costa de Sant Antoni. Aparentment, no existien sargantanes a l'illot abans d'aquesta introducció. La població ha sobreviscut des de llavors i posseeix uns bons efectius actuals que auguren la seva continuïtat. Es coneixen introduccions amb major o menor èxit a la península Ibèrica. Des de la de la zona de la plaça de les Glòries a Barcelona, que data d'un poc més de quinze anys fins a la més recent de Sant Joan de Gaztelugatxe, a Biscaia.

Cap d'una sargantana de les Pitiüses, generalment molt pigmentada. ZAIDA ORTEGA

No hi ha un acord sobre el nombre de subespècies de sargantana de les Pitiüses. Històricament, s'han descrit fins a 45 races geogràfiques, de les quals uns autors reconeixen 23 subespècies actuals (Salvador, 1984) i uns altres només 6 (Cirer, 1982, 1987). Ja hem comentat la naturalesa discutible i esmunyedissa del concepte de subespècie, de manera que la polèmica podria tenir en un futur un caràcter totalment estèril. A l'espera de les pròximes aportacions des del terreny de la genètica, potser el més prudent és adherir-nos provisionalment a la concepció més clàssica que reconeix 23 races geogràfiques de la sargantana de les Pitiüses, i que té l'avantatge d'identificar d'una manera detallada les diferències entre les unes i les altres poblacions.

La subespècie tipus de la sargantana de les Pitiüses, *Podarcis pityusensis pityusensis* (Boscà, 1883), és la que presenta més variabilitat morfològica, amb una coloració dorsal en què dominen els tons verds, profusament tacats de terrós fosc o negrós. La seva àrea de distribució és també molt àmplia i comprèn l'illa d'Eivissa i els illots, molt pròxims a la costa, de Sal Rossa, Negres, d'en Calders, Punta de sa Ferradura, na Bosc i ses illetes de Porroig. Buchholz (1954) va descriure la subespècie *Podarcis pityusensis characae* de l'illot de sa Mesquida, a cala Xarraca, al nord d'Eivissa. Però l'estudi posterior de Kroniger & Zawadki (2002) ha demostrat que Buchholz va cometre l'error de descriure la coloració dels exemplars a partir de material de museu conservat en alcohol, i que posseïen una coloració blavosa absent en els individus vius. Les sargantanes de sa Mesquida pertanyerien a la subespècie tipus, *P. pityusensis pityusensis*. Una població relativament semblant a la típica s'ha descrit com a *Podarcis pityusensis calaesaladae* (Müller, 1928), a la illeta de cala Salada.

A l'illa Negra del nord, als Freus entre Eivissa i Formentera, habita *Podarcis pityusensis negrae*, una raça geogràfica morfològicament pròxima a la típica d'Eivissa. V. PÉREZ-MELLADO

A la costa occidental d'Eivissa s'obre la badia de Sant Antoni, on apareixen diverses subespècies amb una tendència més o menys acusada al melanisme, com *Podarcis pityusensis carlkochi* de sa Conillera. B. TERRASA

Entre Eivissa i Formentera, en l'anomenada zona des Freus, apareix un rosari d'illots summament interessants en els quals s'han descrit diverses races geogràfiques com *Podarcis pityusensis ahorcadosi* (Eisentraut, 1930) de l'illa des Penjats. *Podarcis pityusensis formenterae* (Eisentraut, 1928) de la mateixa

Podarcis pityusensis kameriana és la raça geogràfica de l'illot de s'Espartar, amb una cridanera coloració blavosa. B. TERRASA

illa de Formentera i dels illots de la Savina, s'Alga, en Forn, es Conill de Formentera, s'Espalmador, s'Espardell i des Porcs, una subespècie molt variable en coloració, i que a illots com s'Espalmador presenta tonalitats terroses clares, sorprenentment mimètiques amb els substrats arenosos en què habita. També en els Freus, l'illa Negra nord està ocupada per *Podarcis pityusensis negrae* (Eisentraut, 1928). L'illa de sa Torreta alberga la subespècie *Podarcis pityusensis torretensis* (Buchholz, 1954), amb un disseny reduït respecte a l'observat en altres poblacions, l'illa de Castaví la petita subespècie *Podarcis pityusensis gastabiensis* (Eisentraut, 1928) i, molt prop de l'extrem meridional d'Eivissa, l'illot d'en Caragoler està ocupat per *Podarcis pityusensis caragolensis* (Buchholz, 1954).

Ja prop del port d'Eivissa, els illots de Malví nord i Malví sud posseeixen sengles poblacions de la subespècie *Podarcis pityusensis schreitmuelleri* (Müller, 1927). Si prosseguim el nostre recorregut per la costa sud-est d'Eivissa, l'illa de ses Rates alberga *Podarcis pityusensis ratae* (Eisentraut, 1928). Més al nord, *Podarcis pityusensis redonae* (Eisentraut, 1928) habita als illots de Santa Eulària i Redona, i *Podarcis pityusensis canensis* (Eisentraut, 1928) a l'illa des Canar, subespècie caracteritzada, entre altres coses, per un ventre profusament pigmentat. A l'extrem nord-est, la gran illa de Tagomago alberga la subespècie *Podarcis pityusensis tagomagensis* (Müller, 1927).

La costa nord d'Eivissa té escassos illots i només trobem la sargantana de les Pitiüses a l'illot de s'Or, amb *Podarcis pityusensis hortae* (Buchholz, 1954) i *Podarcis pityusensis muradae* (Eisentraut, 1928), una subespècie melànica de gran interès, de l'illot de Murada, ja a la costa nord-oest. Més cap al sud de la costa occidental d'Eivissa, els illots de ses Margalides alberguen una subespècie gran i de coloració melànica, *Podarcis pityusensis hedwigkamerae* (Müller, 1927). A l'illot es Canaret es va descriure una raça geogràfica de coloració blavosa i grandària corporal gran com *Podarcis pityusensis canaretensis* (Cirer, 1980).

A l'oest d'Eivissa, a l'entorn de la badia de Sant Antoni, apareixen uns quants illots amb *Podarcis pityusensis carlkochi* (Mertens & Müller, 1940); a sa Conillera, *Podarcis pityusensis frailensis* (Eisentraut, 1928), subespècie gran i melànica; a s'Espardell de s'Espartar, una altra subespècie melànica, *Podarcis pityusensis gorrae* (Eisentraut, 1928); a na Gorra i na Bosc, *Podarcis pityusensis kameriana* (Mertens, 1927); als illots de s'Espartar i s'Escull de s'Espartar, subespècie gran i amb una tendència parcial al melanisme en la qual dominen els tons blavosos, i *Podarcis pityusensis maluquerorum* (Mertens, 1921), subespècie melànica i de grans mides corporals que habita en els llunyans illots de sa Bleda Plana i s'Escull Vermell.

L'espectacular illot des Vedrà i el veí es Vedranell, allotgen una no menys espectacular subespècie, *Podarcis pityusensis vedrae*, amb una lliurea en la qual es mesclen les tonalitats verdoses, blavoses i grogues. B. TERRASA

Al sud-oest d'Eivissa es dreça el majestuós Vedrà i el seu acompanyant, es Vedranell, en els quals habita *Podarcis pityusensis vedrae* (Müller, 1927), subespècie gran amb el dors de tonalitats groguenques, contrastat amb els costats de color cobalt i el ventre blau ultramar. Es tracta d'una de les poblacions de coloració més espectacular de les Balears.